

УДК 351.71

А. Б. Ярова,

к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу, аудиту та адміністрування підприємств ГМК,
ДВНЗ "Криворізький національний університет"

Т. В. Семеняка,

аспірант кафедри обліку, аналізу, аудиту та адміністрування підприємств ГМК,
ДВНЗ "Криворізький національний університет"

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

A. Iarova,

Candidate of Sciences (Economics), Assistant Professor of Department of the Account, Analysis, Audit and Administration of Enterprises of Mining-metallurgical Complex, State Higher Educational Institution "Kryviy Rih National University"

T. Semenyaka,

Postgraduate Student of Department of the Account, Analysis, Audit and Administration of Enterprises of Mining-metallurgical Complex, State Higher Educational Institution "Kryviy Rih National University"

LEGAL REGULATION OF ADMINISTRATIVE ACTIVITY

Розглянуто наукові підходи щодо сутності та змісту понять "управлінська" та "адміністративна" діяльність. Визначено основні напрямки нормативно-правового регулювання адміністративної діяльності підприємства. Розглянуто основні нормативно-правові документи, які регламентують порядок здійснення адміністративної діяльності в Україні. Запропоновані напрямки підвищення ефективності адміністративної діяльності, які базуються на твердженні, що будь-яке управлінське рішення повинно бути чітко задокументовано, тобто представлено в належній правовій формі. Визначено основні шляхи підвищення рівня діючого законодавства у сфері адміністративної діяльності.

In the given article scientific approaches to the essence and content of the concepts of "management" and "administrative" activities are reviewed. The main directions of normative-legal regulation of administrative activity of the enterprise are defined. The main legal documents regulating the procedure of execution of administrative activities in Ukraine are described. The directions of increase of efficiency of administrative activities, which are based on the assertion that any management decisions must be clearly documented are proposed, i.e. provided due to the legal form. The main ways to improve the current legislation in the sphere of administrative activity are identified.

Ключові слова: адміністративна діяльність, управлінська діяльність, нормативно-правове регулювання.

Key words: administrative activities, management activities, normative-legal regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах господарювання, коли в управлінні підприємством зайнята значна кількість осіб, і це не лише менеджери, а й трудові колективи, сфера організації адміністративної діяльності повинна удосконалюватись і пристосовуватись до світових стандартів. Важливе значення при цьому має нормативно-правове регулювання адміністративної діяльності. Щоб адміністративна діяльність була ефективною, вона повинна здійснюватись згідно із чин-

ним законодавством, яке, на жаль, у сучасних умовах господарювання є досить суперечливим, і навіть, застарілим та потребує значного удосконалення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Висвітлення теоретичних та практичних аспектів управлінської та адміністративної діяльності знайшло своє відображення в роботах А.Ф. Мельника, А.І. Скібіцької, М.Д. Прищака, О.Й. Лесько, Г.В. Осовської, О.А. Осовського, В.Т. Шатуна, А.С. Гордієнко та інших. Аналіз наукових джерел свідчить, що сутність, зміст

та правове регулювання адміністративної діяльності недостатньо розкриті в сучасній науці, тому потребують подальших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ СТАТТІ ТА ЗАВДАНЬ

Метою роботи є дослідження сутності, змісту та нормативно-правового регулювання адміністративної діяльності підприємства. Для досягнення мети були поставлені та вирішені наступні завдання:

- розглянути сутність та зміст управлінської та адміністративної діяльності;
- дослідити залежність між ефективністю адміністративної діяльності та її нормативно-правовим забезпеченням;
- розглянути можливі напрями підвищення рівня діючого законодавства у сфері адміністративної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасних умовах господарювання великого значення набуває чітке дотримання правових норм у будь-якій сфері діяльності підприємства, у тому числі і адміністративній. Загалом, адміністративна діяльність підприємства залишається малодослідженою категорією, яка ототожнюється, в основному, з поняттям управлінської діяльності. Тому перш ніж перейти до сутності адміністративної діяльності підприємства, розглянемо, що ж розуміють у сучасній науковій літературі під управлінською діяльністю.

Мельник А.Ф. під управлінською діяльністю розуміє сукупність вироблених історичним досвідом, науковим пізнанням і талантом людей навичків, умінь, способів, засобів доцільних вчинків і дій людини у сфері управління [1, с. 99].

Скібіцька Л.І. вважає, що управлінська діяльність — це вид свідомо здійснюваної людської діяльності, спрямованої на ефективне функціонування здійснюваних робіт (індивідуально чи колективно) з досягнення тих чи інших цілей, вирішення відповідних завдань, виконання функцій [2, с. 9].

Прищак М. Д., Лесько О. Й. надають наступне визначення управлінській діяльності — це сукупність скоординованих дій та заходів, спрямованих на досягнення певної мети в межах організації. Також автори зазначають, що сутність управлінської діяльності полягає у грамотній організації взаємодії людей при колективній роботі з метою досягнення основних завдань виробництва. Головною її особливістю вважається той факт, що впливати припадає на

суб'єкт, тобто, на людей, а психологія людини досить тонка наука, що вимагає наявності певних навичок і знань [3, с. 112].

Осовська Г.В., Осовський О.А. зазначають, що управлінська діяльність являє собою сполучення різних функцій (видів діяльності), кожна з яких спрямована на вирішення специфічних, різноманітних і складних проблем взаємодії між окремими підрозділами організації, що вимагають здійснення великого комплексу конкретних заходів [4, с. 21].

Цікавим є погляд Шатуна В.Т., який розглядає управлінську діяльність як різновид розумової праці, яка безпосередньо не бере участі у виробництві матеріальних благ чи послуг, не має форми речових результатів, але є невід'ємною частиною сукупної праці персоналу, а значить, і продуктивною працею [5, с. 143]. З цим визначенням важко погодитись, оскільки визначати управлінську діяльність, як розумову працю не є коректним, бо остання є набагато вужчим поняттям.

Якщо розглядати безпосередньо поняття адміністративної діяльності підприємства, то необхідно звернутися до походження термінів "адміністративний", "адміністрація", які згідно з Етимологічним словником української мови походять від латинського "administratio", що означає прислужування, допомога, керування, адміністрація і є похідними від дієслова "administro" — прислужую, допомагаю, керую, завідаю, утвореного від префікса "ad-" ("при-, до-") і дієслова "ministro" (служу, керую), що походить від "minister" — слуга, помічник [6, с. 49].

У більш широкому розумінні термін "адміністративний" означає приналежність до адміністрації або у структурному, або у функціональному відношенні. Це організаційна діяльність адміністрації або суб'єктів, що приймають участь в управлінні трудовим колективом, громадських організацій, коли вони діють у сфері управління.

У свою чергу, термін "адміністрація" означає управління, керівництво. У наш час під цим поняттям також розуміють і органи управління, зокрема органи державного регулювання, і процес управління, тобто діяльність по реалізації компетенції органів, посадових осіб, колективів в управлінні. З цього слідує, що усі органи держави, що здійснюють управління відносяться до державної адміністрації. Відповідно на окремому підприємстві об'єднані в орган управління на чолі з директором є адміністрацією підприємства, об'єднання.

У сучасній науковій літературі визначення адміністративної діяльності підприємства зустрічається досить рідко, частіше можна зустріти такі поняття, як адміністративна діяльність правоохоронних органів, митних органів, податкової служби тощо. Так, Гордієнко Л.С., одна із небагатьох вчених, яка дослідила дане поняття. Науковець зазначає, що адміністративна діяльність, будучи різновидом управлінської діяльності, спрямована на організацію і управління різними процесами та надає наступне її визначення: "адміністративна діяльність — це діяльність працівників апарату управління, яка здійснюється в рамках визначеної посади" [7, с. 13]. Ми не згодні з таким визначенням, адже в ньому не розглянуті мета, спрямованість та сама суть адміністративної діяльності. Не все, що здійснюється управлінцями в рамках визначеної посади можна віднести до адміністративної діяльності.

Також, у літературі можна зустріти таке поняття, як адміністративна праця, яка в основному є прерогативою керівників і передбачає поточну координацію та оцінку діяльності підлеглих. Ця праця, в свою чергу, здійснюється у декількох формах. По-перше, розпорядження, пов'язані з доведенням в усному чи письмовому вигляді прийнятих рішень до виконавців та їх інструктуванням. По-друге, контроль за роботою підлеглих, їх заохочення або покарання. По-третє, організація обміну інформацією, що відбувається в процесі проведення зборів та нарад, прийому відвідувачів, проведення ділових зустрічей, відповідей на листи та телефонні дзвінки, обходу робочих місць. Як уже зазначалось адміністративна праця є набагато вужчим поняттям, ніж адміністративна діяльність [2, с. 12].

У межах підприємства діє велика кількість суб'єктів управління, зокрема це генеральний директор, менеджери вищої та середньої ланки, трудовий колектив, профспілкові організації, вищестоящі органи управління тощо. Кожна із названих груп суб'єктів у різному ступені може впливати і брати участь в управлінні підприємством, його господарській діяльності. Забезпечити у цьому процесі належний порядок і дисципліну можна лише завдяки дотриманню нормативно-правових норм, які регулюють адміністративну діяльність підприємства.

Правові рамки адміністративної діяльності створюються нормами різноманітних галузей права, зокрема адміністративного, цивільного, трудового, фінансового, природоохоронного.

Правове регулювання адміністративної діяльності підприємства повинно здійснюватись за такими напрямками:

- правове регулювання підприємницької діяльності, яке включає правове регулювання відносин власності; правове регулювання патентування та ліцензування підприємницької діяльності; антимонопольне регулювання підприємницької діяльності; правове регулювання захисту прав споживачів; правове регулювання сертифікації та стандартизації; державне регулювання ринку цінних паперів; правове регулювання інвестиційної діяльності; правове регулювання приватизації державного майна; правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства;

- правове регулювання трудових правовідносин, суб'єктів трудового права, внутрішнього трудового розпорядку, яке включає правове регулювання укладання колективного договору, дотримання трудової дисципліни та дисциплінарної відповідальності; правове регулювання матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин за заподіяну шкоду;

- правове регулювання охорони праці на підприємстві.

Дотримання правових норм необхідне також під час виконання управлінських рішень. У більшості випадків управлінські рішення є правовим актом, співвіднесеним з компетенцією органу, а також чинними матеріальними і процесуальними правовими нормами.

Правові форми адміністративної діяльності підприємства фіксують управлінські рішення і дії, які мають юридичний зміст (встановлення і застосування правових норм). Вони використовуються, головним чином, при підготовці, прийнятті й виконанні управлінських рішень. Для забезпечення ефективності адміністративної діяльності важливо, щоб основні дії, операції, прогнозні оцінки, експертизи, статистичні узагальнення, інформаційні відомості, соціологічні дані, на яких базується те чи інше управлінське рішення, були чітко задокументовані, тобто представлені в належній правовій формі. Для цього адміністрації підприємства необхідно:

- підвищувати рівень документів організаційного та розпорядчого характеру;

- посилювати відповідальність керівників різних структурних підрозділів за зміст і цілюв спрямованість прийнятих управлінських рішень;

- покращувати виконавчу дисципліну, дотримання законодавства в роботі апарату управління на всіх його рівнях шляхом правово-

го виховання працівників, підвищення рівня кваліфікації керівників і їх правової підготовки, покращення роботи юридичних служб підприємства тощо.

Щоб підвищити ефективність діючого законодавства у сфері адміністративної діяльності необхідно:

— підвищити рівень актів організаційного характеру, вони набувають форму закону;

— упорядкувати діюче законодавство, його ущільнення у процесі створення законів (відміна суперечливих застарілих законів), робота кодексів;

— забезпечити зростання культури нових актів із врахуванням їх системної узгодженості із суміжними за змістом нормами, забезпечити їх комплексність, скоротити їх число.

Як уже зазначалось, адміністративна діяльність підприємства регулюється як на рівні держави, так і на рівні самого підприємства. На рівні держави адміністративна діяльність підприємства регулюється законодавчими актами, до яких належать нормативні акти Верховної Ради і Кабінету Міністрів України та підзаконними нормативними актами, які включають укази та розпорядження Президента, постанови та розпорядження Кабінету міністрів України, господарські нормативні акти міністерств, державних комітетів, відомств з господарської діяльності у вигляді наказів, інструкцій, положень; нормативні акти місцевих рад народних депутатів і місцевих адміністрацій [8, с. 17]. На рівні підприємства адміністративна діяльність регулюється розпорядженнями та наказами керівника підприємства.

Розглянемо детальніше основні нормативно-правові акти, які регулюють адміністративну діяльність підприємства.

Основним нормативним документом, який має найвищу юридичну силу та на якому ґрунтуються усі Закони та інші нормативно-правові акти є Конституція України. Як б дії не здійснювало керівництво підприємства, вони не повинні суперечити нормам цього документу.

Важливими нормативно-правовими документами, якими повинно керуватися підприємство при здійсненні адміністративної діяльності є також Господарський, Цивільний та Податковий кодекси України.

Так, Господарський кодекс [9] визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійсненні господарської діяльності між суб'єктами господарюван-

ня, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Цивільний кодекс України [10] являє собою єдиний законодавчий акт, у якому систематизовано цивільно-правові норми, зокрема норми про договірні господарсько-правові інститути: купівлю-продаж, поставку та інші форми обміну; загальний і будівельний підряди; перевезення вантажів тощо.

Податковий кодекс України [11] регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Питання ліцензування і патентування підприємницької діяльності регулюються Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" та Законом України "Про патентування деяких видів підприємницької діяльності".

Правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності регламентує Закон України "Про захист економічної конкуренції", а правові засади захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції — Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції", який спрямований на становлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин [16].

Правові засади здійснення державного регулювання ринку цінних паперів і державного контролю за їх випуском і обігом в Україні, а також відносини, що виникають під час розміщення, обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку визначають Закон України "Про державне регу-

лювання ринку цінних паперів в Україні" та Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок".

Ефективна адміністративна діяльність підприємства забезпечується шляхом здійснення ефективної інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності. Загальні правові, економічні та соціальні умови проведення інвестиційної діяльності на території України регламентує Закон України "Про інвестиційну діяльність", а зовнішньоекономічна діяльність підприємства регламентується Законом України "Про зовнішньоекономічну діяльність".

Особлива роль при здійсненні адміністративної діяльності відведена трудовим взаємовідносинам між роботодавцем і працівником. На жаль, інтереси власника та найманого працівника не завжди збігаються. Здебільшого як перші, так і другі учасники ринку праці хочуть при якомога менших власних витратах одержати якомога більше прибутків один від одного. Тому саме нормативно-правові документи покликанні урегулювати всі проблемні питання, які виникають у цій сфері діяльності підприємства.

Одним із головних документів, який забезпечує чітке виконання службових обов'язків працівниками, є Кодекс законів про працю України (КЗпП). Даний Кодекс трактує вимоги до трудової діяльності громадян в Україні і регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці і поліпшенню її якості. Кодекс законів спрямований на охорону трудових прав працюючих [12].

Крім того, важливу роль у регулюванні трудових відносин відіграють такі закони:

— Закон України "Про оплату праці", який визначає економічні, правові та організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності, а також з окремими громадянами та сфери державного і договірною регулювання оплати праці і спрямований на забезпечення відтворювальної і стимулюючої функції заробітної плати [13];

— Закон України "Про колективні договори й угоди", який визначає правові засади розробки, укладення та виконання колективних договорів і угод з метою сприяння регулюванню трудових відносин та соціально-економічних інтересів працівників і роботодавців. Правовий акт, що регулює трудові, соціально-еко-

номічні і професійні відносини між роботодавцями і працівниками на підприємстві, в організації, установі, називається колективним договором [14];

— Закон України "Про охорону праці", який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, регулює за участю відповідних органів державної влади відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні [15].

Усередині підприємства трудові відносини регулюються самостійно розробленими нормативними документами, зміст яких не суперечить чинному законодавству. До них належать і правила внутрішнього трудового розпорядку, і положення про преміювання, про винагороду за підсумками роботи за рік, угоди про графіки відпусток і т. д.

Щоб адміністративна діяльність підприємства у цій сфері була ефективною необхідно, щоб розроблені нормативні документи захищали, в першу чергу, інтереси працівників підприємства та стимулювали створення таких соціально-трудова відносин, які б забезпечили постійний розвиток як суб'єкта підприємницької діяльності, так і найманих працівників та суспільства в цілому.

Таким чином, коло нормативно-правового регулювання адміністративної діяльності підприємства достатньо різноманітне за джерелами та велике за своїм складом. Настільки велике, що користуватися ним буває важко. Тому постає питання про шляхи підвищення ефективності правового забезпечення окремих адміністративно-правових процесів (прийняття управлінських рішень, звітності, планування роботи керівництва, контролю за виконанням і т.д.), про підвищення ефективності застосування права на усіх стадіях управління підприємством.

Література:

1. Мельник А.Ф. Державне управління: підручник / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна. — К.: Знання, 2009. — 583 с.
2. Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера: навч. посіб. / Л.І. Скібіцька. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 360 с.
3. Прищак М.Д. Психологія управління в організації: навч. посіб. / М.Д. Прищак, О.Й. Лесько. — Вінниця: ВНТУ, 2013. — 141 с.

4. Осовська Г.В. Основи менеджменту: підручник / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. — 3-тє вид. — К.: "Кондор", 2006. — 664 с

5. Шатун В.Т. Основи менеджменту: навч. посіб. / В.Т. Шатун. — Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. — 376 с.

6. Етимологічний словник української мови. У 7 т. Т. 1. — К.: Наук. думка, 1982. — 630 с.

7. Гордієнко, А.Ю. Менеджмент державної установи: навч. посіб. / А.Ю. Гордієнко. — Х.: Вид-во ХДЕУ, 2001. — 152 с.

8. Саниахметова Н.О. Господарське право України: навчальний посібник / [за заг. ред. проф. Н.О. Саниахметової]. — Х.: "Одіссей", 2005. — 608 с.

9. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

10. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

11. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2.12.2010 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

12. Кодекс законів про працю № 322-VIII від 10.12.1971 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

13. Закон України "Про оплату праці" № 108-95-ВР від 24.03.1995 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

14. Закон України "Про колективні договори й угоди" № 3356-XII від 01.07.1993 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

15. Закон України "Про охорону праці" № 2694-XII від 14.10.1992 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

16. Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" № 236/96-ВР від 07.06.1996 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

References:

1. Mel'nyk, A. F. Obolens'kyj, O. Yu. and Vasina, A. Yu. (2009), Derzhavne upravlinnia [State Government], Znannia, Kyiv, Ukraine.

2. Skibits'ka, L.I. (2010), Orhanizatsiia pratsi menedzhera [The organization works manager], Tsentru uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

3. Prysachak, M.D. and Les'ko, O. J. (2013), Psykholohiia upravlinnia v orhanizatsii [Psychology of management in the organization], VNTU, Vinnytsia, Ukraine.

4. Osovs'ka, H.V. and Osovs'kyj, O.A. (2006), Osnovy menedzhmentu [Principles of Management], Kondor, Kyiv, Ukraine.

5. Shatun, V.T. (2006), Osnovy menedzhmentu [Principles of Management], MDHU im. Petra Mohyly, Mykolaiv, Ukraine.

6. Etymolohichnyj slovnyk ukrains'koi movy. U 7 t. T. 1. (1982), Naukova dumka, Kyiv, Ukraine

7. Hordiienko, L. Yu. (2001), Menedzhment derzhavnoi ustanovy [Management of public institutions], Vyd-vo KhDEU, Kharkiv, Ukraine.

8. Saniakhmetova, N. O. (2005), Hospodars'ke pravo Ukrainy [Business Law of Ukraine], Odissej, Kharkiv, Ukraine.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Commercial Code of Ukraine" available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 20 April 2014).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Civil Code of Ukraine" available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Accessed 19 April 2014).

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine" available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 01 May 2014).

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1971), "The Labour Code" available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (Accessed 01 April 2014).

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine "On remuneration", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/108/95-vr> (Accessed 11 August 2013).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine "On Collective Contracts and Agreements", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3356-12> (Accessed 24 July 2013).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "On Occupational Safety", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (Accessed 26 April 2014).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "Unfair Competition", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236/96-vr> (Accessed 13 January 2009).

Стаття надійшла до редакції 12.05.2014 р.